

Krzysztof Kąkolewski (a Tiszatáj 7. számában ismertetett) riportsorozatában a *Literatura* 22. számában olvashatjuk H. Reinefarth, ügyvéddel folytatott beszélgetését. Reinefarth is azok közé a náciik közé tartozott, akit a nyugatnémet bíróság felmentett. Pere 20 évig tartott, s végül nem vonták felelősségre Varsó elpusztításáért. Reinefarth neve augusztus 5-ig ismeretlen volt Lengyelországban, ekkor vette kezébe a német hadsereg vezetését.

— „Amikor Varsóba jött, mit látott?” — teszi fel a kérdést Kąkolewski.

— „A 9. Hadsereg parancsnokságára mentem, ott tájékoztattak a dolgok állásáról, és azt mondták, hogy egy kicsit túl kevés a két nap, amennyi rendelkezésemre áll. No és két hónapig is tartott. (...) Németek támadnak egy ötemeletes házat. Fölúzik a felkelőket, és elfoglalják a földszintet, az első és a második emeletet. Ekkor jönnek a lengyelek. Megtámadják a németeket a földszinten, és elfoglalják, fölfelé úznak bennünket, és elfoglalják az első emeletet. A németek, akiket letről szorongatnak a felkelők, elfoglalják a fönti lengyelektől a harmadik emeletet. Azután jön a német segítség, és birtokába keríti a földszintet. Íme a képlet: lengyelek — németek — lengyelek — németek.

— Mi maradt még emlékezetes, amit szeretne elmondani?

— Vérhast kaptam. Szállásomon feküdtem. Egy tiszt jelentette, hogy egysége több napos harcban elfoglalt egy templomot, ahol valamiféle ereklyét találtak, és a tiszt ágyam mellé helyezett egy dobozt. Mondtam, hogy tegyék a szekrényre. A varsói érsek nem volt Varsóban, és von dem Bach kapcsolatot teremtett vele, de az érsek azt mondta, hogy nincs ilyen nevű szent. Ekkor kinyitottam a dobozt, bent egy edény volt. Kiderült, hogy a dobozon levő név a gyártójához tartozott és cég-rekláma volt. Az edényen levő név így hangzott „CHOPIN”. Egy szempillantás alatt eszembe jutott, mert mindig érdekelt a zene, és magam is játszom. Chopin végrendelete: „testem Párizsban, szívem Varsóban”. Chopin szívében lengyel maradt.

— (...) Tudja, hogy Varsót újjáépítették?

— Igen. Természetesen. Olvasok róla és rengeteg képet láttam.

— Az Ön művét megsemmisítették. Varsó gyönyörű.”

K. I.

Szovjetunió

A *Nas Szovremennyik* júniusi számában látott napvilágot a nálunk is jól ismert *Jurij Nagibin Valahol a konzervatórium mellett* című elbeszélése. Valahol a konzervatórium mellett van az a ház, ahol az elbeszélés hőse, Petrov, valamikor a háború alatt találkozott Tányával. Beleszeretett a lányba. Úgy érzi, vele boldog lett volna egész életében. Élete végén, közvetlenül a halála előtt elindul az elvesztett Tánya keresésére. A sikertelen próbálkozás után — a ház lakóitól megszégyenítve — hazamegy, és otthon infarktusban meghal. A finom iróniával megírt elbeszélés hőse — miként Nagibin elbeszéléseinek annyi szereplője, így az általunk is ismertetett *Szenzimentális utazás* háborús bűnöse — a múlt élményeibe kapaszkodik, gondolatban visszamegy élete döntő sorsfordulóihoz, mintegy azok segítségével próbálja korrigálni a tévesztett életutat.

Az elbeszélés egész atmoszférája valamiként emlékeztet Csehov *Unalmas történetére*. Nagibin elbeszéléseiben is a lényeg és a látszat között tragikus szakadék van, az ő hősei is célját veszített látszateletet élnek. A külvilág előtt mutatott példás családi élet mögött felbomlott emberi kapcsolatok vannak.

Petrov a háborúban az ellenséggel való első találkozáskor megsebesül, leszerelik.

Hazatérve látnia kell, hogy első feleségével, Nyinával, nem tud tovább együttélni, elválik tőle. Tányával való ismeretsége sem tart tovább egy éjszakánál. „A háborúban megsérült, magánéletében szerencsétlen” Petrov cél nélkül tengeti életét. Nem lett belőle háborús hős, tudományos ismeretterjesztő könyveit a szakemberek figyelemre sem méltatják, a nőkkel is hadilábon áll, családjához pedig valójában az égvilágon semmi sem fűzi. Minden helyzetből és emberi kapcsolatból vesztesként kerül ki, háborúban és békés életben egyaránt „alkalmatlan” minősítést kap. A kisember tragikomikus vergődését az elbeszélés minden iróniája ellenére, az író részvétellel tárja az olvasó elé.

Majakovszkij születésének nyolcvanadik évfordulójára számos irodalomtörténeti értékelő tanulmány és meleg hangú visszaemlékezés jelent meg a szovjet folyóiratokban. Természetesen mindegyikről helyszűke miatt ezúttal nem adhatunk áttekintést, ezért csak néhány kiemelkedő írásra hívjuk fel az érdeklődő olvasók figyelmét. A *Novij Mir* júliusi számában *Margarita Aliger* költőnő közli visszaemlékezéseit a majakovszkiji költészettel való első találkozásáról. Részletesen ismerteti azt a harcot, amit a költő halála után a harmincas években a Majakovszkijt értők népes tábora folytatott az életművet elhallgató, meghamisító szektáns szűkkeblűséggel. A *Voproszi Lityeraturi* 7. számában publikált tanulmány a kortársak, *Blok*, *Cvetajeva* és *Jesznyin* költészetének fényében teszi mérlegre Majakovszkij örökségét. Az értekezés számos irodalomtörténeti babonát oszlat el. Így például dokumentumok alapján tisztázza Majakovszkij Blok-képét és a *Tizenketten*-t író Blok forradalmváró társadalomkritikájának „teherbírását”. Majakovszkij és Cvetajeva összevetésében a nyilvánvaló különbségre teszi a szerző a hangsúlyt, az előbbinél a forradalmi idők pátoszát, az utóbbinál pedig a huszadik századi riadt ember magányát tartja költői világgépfőformáló erőnek.

A *Russzkaja Lityeratura* ez évi második számában *Pickel Majakovszkij és a XX. századi líra fejlődésének útjai* címmel közöl összehasonlító költészet-történeti tanulmányt. A szerző Aragont, Eluard-t, Brechtet rokonítja Majakovszkijjal, közös tipológiai jegyeket keres az említett költők szocialista költészetében. Ezt a közös tipológiai vonást a szocialista líra mindenségvágyában, a lét teljességének birtokbavételében véli megtalálni. Majakovszkij lírai hőisében a magánélet és a társadalmi élet konfliktusát mélyen átélő, harmóniára törő ember drámai küzdelmét tartja lényegesnek. Így kerül a szerző figyelmének középpontjába a húszas évek majakovszkiji lírájában centrális helyet elfoglaló szerelem témája. Az „Erről” poemát elemmezve Aragonnál és Eluard-nál fedez fel rokon szellemi magatartást. Sajnálatos, hogy a tanulmányíró a mi József Attilánkat nem kapcsolta be a vizsgálódás körébe.

J. A. Sternberg (Váradi Sternberg János) *Petőfi Sándor és az orosz cenzúra* címmel publikált érdekes tanulmányt a *Russzkaja Lityeratura* ez évi második számában. Az orosz cenzúra titkos jelentéseinek alapján tekinti át a nagy magyar költő-demokrata oroszországi fogadtatását. Múlt századi haladó lap, a *Russzkoje Szlovo* 1861-es harmadik száma közölte Sz. M. Palauzov volt cári cenzor Petőfi „Egy gondolat bánt engemet” című versének első prózai fordítását. Palauzov egyébként felettesei éberségét kijátszva, lelkes propagátora volt a haladó ukrán irodalomnak, így különösen a költő Szvcsenkónak, de a mi Petőfinknek is.

G. Belaja a *Voproszi Lityeraturi* utolsó számában a mai szovjet próza tendenciáiról jelentetett meg összefoglaló, értékelő tanulmányt. Megállapítja, hogy a lírai próza és az „emocionális önreflexió” irodalma helyett az intellektuálisabb, etikai problémákkal bátrán bírkózó prózairodalom nőtt fel az elmúlt nyolc-tíz évben. Különös figyelmet szentel a magyar olvasók előtt sem ismeretlen *Suksin* elbeszéléseinek, valamint *Bikov* „A halottaknak nem fáj”, *Ajmatov* „Fehér gőzhajó”, *Abramov* „Két tél és három nyár” című kisregények elemzésének. A „falusi próza” körül számos téves, misztifikáló nézetet oszlat szét, a háborús irodalomról szólva pedig megállapítja, hogy a mai szovjet prózában az ember etikai aktivitásának, „morális teherbírásának” problematikája került a figyelem középpontjába.

B. N. I.